

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.24.31>

ЕЛЕКТРОННЕ ОПРИЛЮДНЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ: ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ

Марковський А.В.,*здобувач кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Актуальність теми. У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства особливої ваги набуває питання забезпечення відкритості, доступності та прозорості державної влади. Одним із ключових інструментів реалізації цих принципів є електронне оприлюднення нормативно-правових актів. Адже, швидкий розвиток інформаційних технологій, зростання запитів суспільства на відкриті дані, а також потреба у своєчасному доступі суб'єктів правовідносин до актуальної правової інформації вимагають удосконалення механізмів оприлюднення нормативних документів. Також на потребу ширшого запровадження електронного оприлюднення нормативно-правових актів вказує й надмірний динамізм у правотворчості. Єдиним, швидшим та ефективним залишається доступ до текстів нормативно-правових актів, які розміщені на електронних ресурсах. Фактично традиційні способи опублікування у друкованих офіційних виданнях більше не відповідають вимогам оперативності, зручності та широкого охоплення, які ставить перед владою сучасне інформаційне суспільство.

Водночас, електронне оприлюднення нормативно-правових актів дозволяє забезпечити не лише ширший доступ до текстів нормативно-правових актів, а й покращити юридичну визначеність, зменшити ризики правового нігілізму, а також підвищити довіру громадян до державних інституцій. Крім того, воно є необхідною умовою для реалізації принципу верховенства права та належного урядування.

Незважаючи на позитивні зрушення у сфері цифровізації правової інформації, в Україні

ще залишаються нерозв'язаними низка проблем, зокрема: фрагментарність систем публікації, відсутність єдиного офіційного джерела правової інформації, проблеми верифікації автентичності електронних текстів нормативно-правових актів тощо.

Отож, дослідження електронного оприлюднення нормативно-правових актів є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє не лише виявити наявні проблеми та бар'єри, а й запропонувати шляхи удосконалення правового регулювання цієї сфери.

Метою статті є з'ясування правової природи, змісту та характерних ознак електронного оприлюднення нормативно-правових актів, визначення його ролі у правотворчому процесі та значення як юридично значущого інституту в умовах цифровізації, а також формулювання дефініції цього поняття з урахуванням доктринальних підходів і практики офіційного оприлюднення в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи наукові праці у сфері електронного оприлюднення нормативно-правових актів, необхідно зауважити, що більшість напрацювань стосуються безпосередньо оприлюднення нормативно-правових актів. Щодо наукових досліджень електронного оприлюднення нормативно-правових актів, то тут спостерігаємо фрагментарний інтерес щодо конкретного виду нормативно-правових актів чи взагалі суто загальних характеристик та потреби впровадження.

Серед науковців, які проводили дослідження оприлюднення нормативно-правових актів, потрібно згадати Л. Андрусів та її

працю «Техніко-юридичні та методологічні засади оприлюднення нормативно-правових актів» (2020), де глибоко авторка аналізує структуру, способи, строки, мову і засоби забезпечення автентичності оприлюднення актів з акцентом на ефективність та довіру до оприлюднених текстів [5]. У науковій статті «Засоби оприлюднення нормативно-правових актів» (2020) Л. Андрусів виділяє електронне оприлюднення поряд із друкованими засобами оприлюднення, як ключові форми доведення нормативно-правових актів до громадськості [1]. У праці «Оприлюднення нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України» (2019) зосередила увагу на процедурі, включаючи електронне оприлюднення нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України [2]. Про електронне оприлюднення нормативно-правових актів учена згадує у статті «Особливості оприлюднення нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування», у якій аналізує специфіку оприлюднення нормативно-правових актів на місцевому рівні через офіційні сайти органів місцевого самоврядування [3].

Нюанси форм, строків, засобів (включаючи електронні) оприлюднення актів Президента України Л. Андрусів досліджувала у науковій статті «Техніко-юридичні правила оприлюднення нормативно-правових актів Президента України» [4].

М. Плотнікова у статті «Доцільність запровадження електронного оприлюднення нормативно-правових актів в Україні» (2015), де аналізує необхідність впровадження електронної форми оприлюднення, зокрема через офіційні вебсторінки та Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів [7]. М. Ільницький у статті «Електронне оприлюднення правових актів у сфері публічного управління» (2015) робить акцент на вдосконаленні механізмів доведення до відома громадськості фактів прийняття та змісту нормативно-правових актів, зокрема через електронне оприлюднення [6].

Виклад основного матеріалу. Ознаки електронного оприлюднення норматив-

но-правових актів є сукупністю характеристик, які відрізняють цей спосіб офіційного доведення змісту нормативно-правових актів до відома суб'єктів правовідносин через електронні засоби комунікації. Водночас, зауважимо, що окрім ознак, які відрізняють електронне оприлюднення нормативно-правових актів від традиційних способів, є ще й ознаки, які характерні та притаманні загалом оприлюдненню нормативно-правових актів.

Л. Андрусів визначила такі ознаки оприлюднення нормативно-правових актів «оприлюднення є логічною завершальною стадією правотворчого процесу; полягає у доведенні текстів прийнятих нормативно-правових актів до відома населення; здійснюється згідно із встановленим порядком; є обов'язковим для суб'єктів правотворчості; забезпечує презумпцію «знання закону» та право на правову інформацію; доступність нормативно-правових актів; створює точні копії (дублікати) нормативно-правових актів; у частині офіційного оприлюднення є умовою набрання чинності нормативно-правовими актами» [5]. Погоджуємося із твердженням ученої щодо ознак оприлюднення нормативно-правових актів, та зауважимо, що сукупність цих ознак притаманна й електронному оприлюдненню. Таке оприлюднення набуває все більшого значення в умовах цифровізації державного управління та правотворчості.

Найперше, що відрізняє електронне оприлюднення нормативно-правових актів, то це є використання електронних засобів. Електронне оприлюднення нормативно-правових актів в Україні фактично здійснюється через офіційні вебсайти органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, що гарантує відкритість, прозорість доступу до текстів нормативно-правових актів. Наведемо приклади використання офіційних вебсайтів для електронного оприлюднення нормативно-правових актів.

Насамперед треба згадати офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua>), який на сьогодні є головним

засобом офіційного оприлюднення нормативно-правових актів в Україні. Через нього оприлюднюються закони України, постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, укази Президента України, рішення Конституційного Суду України тощо. Цей електронний ресурс забезпечує широкий спектр пошукових сервісів: пошук за датою, номером, типом нормативно-правового акта; відображення редакцій (чинна, з урахуванням змін, первинна).

Наступний це – Урядовий портал Кабінету Міністрів України (<https://www.kmu.gov.ua>) на якому оприлюднюються нормативно-правові акти, які ухвалені урядом. Він забезпечує доступ до актів Кабінету Міністрів України.

Також сюди відносимо офіційний вебсайт Президента України (<https://www.president.gov.ua>), який використовують для оприлюднення указів Президента України та інших актів глави держави. У цій частині виконує функцію доступу до текстів нормативно-правових актів, які видає Президент України, а також актуальну інформацію щодо його законодавчих ініціатив.

Окрім того, хочемо згадати й офіційний вебсайт «Офіційного вісника України» (<https://ofvis.com.ua>) на якому розміщуються електронні версії друкованого видання, в якому офіційно публікуються нормативно-правові акти.

Окрім того для електронного оприлюднення використовуються офіційні вебсайти міністерств та інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

На підставі викладеного можемо підсумувати, що для електронного оприлюднення нормативно-правих актів в Україні використовуються насамперед офіційні вебсайти органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це і є ознакою, яка відрізняє електронне оприлюднення нормативно-правових актів від традиційного оприлюднення нормативно-правових актів. Окрім іншого, вважаємо, що зміст електронного оприлюднення нормативно-правових актів розкивається через такі ознаки.

1. Офіційність джерела оприлюднення. Електронне оприлюднення вважається дійсним лише за умови, що воно здійснене офіційним суб'єктом (суб'єктом правотворчості), уповноваженим на це законом. Це можуть бути: Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Президент України; центральні органи виконавчої влади (міністерства); органи місцевого самоврядування (через їх офіційні сайти). Офіційність гарантує автентичність розміщених текстів нормативно-правових актів їхнім оригіналам та відповідну юридичну силу.

2. Доступність для всіх. Електронне оприлюднення повинно забезпечувати вільний, безоплатний та цілодобовий доступ до повного тексту нормативно-правового акта для будь-якої особи. Вимога доступності текстів нормативно-правових актів походить із права на інформацію (ст. 34 Конституції України, Закон «Про доступ до публічної інформації»). Саме тут потрібно уникати будь-яких обмежень, які створюватимуть перешкоди у доступі до текстів нормативно-правових актів через реєстрацію, оплату чи інші бар'єри.

3. Повнота та достовірність тексту нормативно-правового акта. Оприлюднений текст нормативно-правового акта повинен відповідати оригінальному тексту, що був ухвалений або затверджений уповноваженим органом. Тут доцільно встановити низку заборон, що гарантували б доступ до точного тексту нормативно-правового акта. Зокрема ці заборони стосуються редагування, скорочення, видалення або зміни формулювань, офіційних реквізитів нормативно-правового акта при електронному оприлюдненні текстів. Тексти мають бути розміщені в остаточній редакції з усіма підписами, номерами, датами тощо.

4. Чітке визначення дати оприлюднення. Електронне оприлюднення передбачає фіксацію точної дати і часу, з якої вважається, що нормативно-правовий акт доведено до відома громадськості. Це має ключове значення для обчислення строку набрання чинності акта

(наприклад, «через 10 днів після оприлюднення»). Дата оприлюднення зазвичай зазначається на вебсторінці або у структурі акта.

5. Юридичні наслідки електронного оприлюднення нормативно-правових актів. Після електронного оприлюднення (в частині офіційного оприлюднення) настають такі юридичні наслідки: нормативно-правовий акт набирає чинності (якщо інше не передбачено); особа вважається належним чином ознайомленою з нормативно-правовим актом; настає можливість офіційного покликання на цей акт в актах правозастосування.

6. Стабільність та збереження інформації. Офіційні сайти, на яких оприлюднюються нормативно-правові акти, повинні гарантувати довготривале зберігання та архівацію документів. Адже, користувач повинен мати змогу переглянути не лише чинну редакцію акта, але й його попередні версії. Особливу увагу потрібно приділити забезпеченні технічної сталості, унеможливлення випадкового видалення, зміни чи зникнення тексту з сайту.

7. Технічна безпека та цілісність. Для цього необхідно забезпечити та реалізовувати заходи інформаційної безпеки, які забезпечать захист від несанкціонованого редагування; використання електронного цифрового підпису (для гарантування автентичності); резервне копіювання даних.

8. Відповідність техніко-юридичним вимогам. Електронне оприлюднення нормативно-правових актів повинно відбуватися із дотриманням юридичних стандартів оформлення юридичних документів, а саме, оприлюднювати нормативно-правовий акт включно з: найменуванням акта; найменуванням суб'єкта правотворчості, датою і номером; структурою (преамбула, статті, пункти, додатки); найменуванням осіб, які підписали, їх підписи та датою підписання. Це особливо важливо саме в контексті принципу правової визначеності.

9. Можливість перевірки автентичності. Кожен користувач повинен мати змогу впевнитися у достовірності електронного джерела інформації (звідки отримано нормативно-пра-

вовий акт), а також переконатися, що текст не був змінений після оприлюднення. Для цього доцільно використовувати механізми електронної ідентифікації, цифрових підписів, QR-кодів тощо.

На підставі викладеного можемо підсумувати, що до ознак електронного оприлюднення нормативно-правових актів належать:

- використання офіційних вебсайтів органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- офіційність джерела оприлюднення;
- доступність для всіх;
- юридичні наслідки електронного оприлюднення нормативно-правових актів;
- повнота та достовірність тексту нормативно-правового акта;
- чітке визначення дати оприлюднення;
- стабільність та збереження інформації;
- технічна безпека та цілісність;
- відповідність техніко-юридичним вимогам;
- можливість перевірки автентичності.

Електронне оприлюднення нормативно-правових актів – це не просто технічний процес публікації документа в Інтернеті, а юридично значущий етап правотворчого процесу, який повинен відповідати чітко визначеним ознакам. Його реалізація є критично важливою для забезпечення доступності права, дотримання принципу правової визначеності, підвищення довіри до права і рівня правової культури в суспільстві.

На підставі викладеного можемо запропонувати таку дефініцію електронного оприлюднення нормативно-правових актів – це офіційне розміщення тексту нормативно-правового акта на офіційному веб-сайті уповноваженого суб'єкта правотворчості. Таке розміщення тексту нормативно-правового акта на офіційному вебсайті забезпечує офіційність (нормативно-правовий акт розміщує саме уповноважений орган) та доступність для всіх осіб без обмежень.

Висновки. На підставі викладеного можемо зробити наступні висновки.

По-перше, електронне оприлюднення нормативно-правових актів слід розглядати не лише як технічний інструмент забезпечення відкритості, а як юридично значущий інститут, що виконує ключову функцію у реалізації правової політики держави. Через електронне оприлюднення норма права набуває публічного характеру, стає доступною для реалізації та правозастосування, а також формує у громадян почуття правової визначеності.

По-друге, у сфері правотворчості електронне оприлюднення виконує заохочувальну функцію, адже воно стимулює органи влади до прозорості діяльності, а громадян – до правової активності. В цьому контексті можна говорити про заохочення в праві через формування довіри до нормативного матеріалу та доступу до нього без бар'єрів. Таким чином, електронне оприлюднення виконує роль своєрідної заохочувальної норми права, що спонукає до ознайомлення, правової обізнаності та участі в публічному житті.

По-третє, важливим наслідком функціонування системи електронного оприлюднення є підвищення рівня правової культури населення. Забезпечення вільного доступу до нормативно-правових актів сприяє реалізації правового виховання, насамперед молоді, чиновників, а також всіх суб'єктів правовідносин. Через

регулярне ознайомлення з офіційною правовою інформацією формується повага до права, розуміння норм права та відповідальне ставлення до власної правосуб'єктності.

По-четверте, цінності правової політики, такі як верховенство права, публічність, доступність і юридична визначеність, у повній мірі реалізуються саме через ефективне електронне оприлюднення. Наявність технічної, правової та інституційної інфраструктури для оприлюднення нормативно-правових актів є ознакою розвиненої демократичної правової держави.

Аналіз сучасних наукових публікацій засвідчує, що, попри наявність окремих досліджень, тема електронного оприлюднення нормативно-правових актів потребує подальшого комплексного вивчення. Особливо це стосується його правового статусу в межах правотворчого процесу, ролі у формуванні правової культури та значення як елемента правового виховання.

Отже, електронне оприлюднення слід розглядати не лише як елемент технічного характеру, а як важливу інституційну гарантію реалізації цінностей правової політики, механізм заохочення до правового мислення та засіб формування правосвідомості і правової культури в українському суспільстві.

Анотація

Метою статті є з'ясування правової природи, змісту та характерних ознак електронного оприлюднення нормативно-правових актів, визначення його ролі у правотворчому процесі та значення як юридично значущого інституту в умовах цифровізації, а також формулювання дефініції цього поняття з урахуванням доктринальних підходів і практики офіційного оприлюднення в Україні. У статті здійснено комплексне дослідження правової природи та ознак електронного оприлюднення нормативно-правових актів як невід'ємної складової правотворчого процесу в умовах цифровізації держави. На основі аналізу сучасних наукових джерел охарактеризовано фрагментарність підходів до вивчення цього явища та виявлено потребу у його системному осмисленні. Розглянуто праці вітчизняних учених (Л. Андрусів, М. Плотнікової, М. Ільницького), які порушували питання електронної публікації правових актів, переважно у контексті окремих рівнів влади або окремих джерел офіційного оприлюднення. У роботі визначено ключові ознаки електронного оприлюднення, зокрема: офіційність джерела публікації, відкритість і безоплатність доступу, достовірність та повнота тексту, фіксація дати оприлюднення, наявність юридичних наслідків, забезпечення технічної безпеки, стабільного зберігання, відповідність техніко-юридичним вимогам та можливість перевірки автентичності.

Особливу увагу приділено функціонуванню електронних ресурсів, які забезпечують оприлюднення нормативно-правових актів в Україні, зокрема: офіційному вебпорталу Верховної Ради України, Урядовому порталу, сайту Президента України, сайту «Офіційного вісника України», а також вебсайтам органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Зроблено висновок, що електронне оприлюднення виконує не лише інформаційно-комунікаційну, а й юридичну, заохочувальну, виховну та інституційну функції. Запропоновано авторське визначення поняття: електронне оприлюднення нормативно-правових актів – це офіційне розміщення повного автентичного тексту акта на вебсайті уповноваженого суб'єкта правотворчості, що забезпечує юридичну чинність, доступність і правову визначеність. Акцентується на значенні електронного оприлюднення як гарантії реалізації принципів відкритості влади, верховенства права та формування правової культури в суспільстві.

Ключові слова: електронне оприлюднення нормативно-правових актів, правотворчість, правова культура, правова політика, правове виховання, норма права, нормативно-правовий акт, заохочення в праві, заохочувальні норми права, цінності правової політики.

Markovskyi A.V. Electronic publication of normative legal acts: concept and characteristics Summary

Метою статті є з'ясування правової природи, змісту та характерних ознак електронного оприлюднення нормативно-правових актів, визначення його ролі у правотворчому процесі та значення як юридично значущого інституту в умовах цифровізації, а також формулювання дефініції цього поняття з урахуванням доктринальних підходів і практики офіційного оприлюднення в Україні. The article provides a comprehensive study of the legal nature and characteristics of electronic publication of normative legal acts as an integral part of the law-making process in the context of the digitalisation of the state. Based on an analysis of contemporary scientific sources, the fragmentation of approaches to studying this phenomenon is characterised and the need for its systematic understanding is identified. The works of domestic scholars (L. Andrusiv, M. Plotnikova, M. Ilnytskyi) who raised the issue of electronic publication of legal acts, mainly in the context of individual levels of government or individual sources of official publication, are considered. The paper identifies the key features of electronic publication, in particular: the official nature of the publication source, open and free access, the reliability and completeness of the text, the recording of the date of publication, the existence of legal consequences, the provision of technical security, stable storage, compliance with technical and legal requirements, and the possibility of verifying authenticity. Particular attention is paid to the functioning of electronic resources that ensure the publication of regulatory and legal acts in Ukraine, in particular: the official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Government portal, the website of the President of Ukraine, the website of the Official Gazette of Ukraine, as well as the websites of executive authorities and local self-government bodies. It is concluded that electronic publication performs not only informational and communicative functions, but also legal, incentive, educational and institutional functions. The author proposes the following definition of the concept: electronic publication of normative legal acts is the official posting of the full authentic text of an act on the website of an authorised law-making body, which ensures legal validity, accessibility and legal certainty. The importance of electronic publication as a guarantee of the implementation of the principles of openness of government, the rule of law and the formation of a legal culture in society is emphasised.

Key words: electronic publication of normative legal acts, law-making, legal culture, legal policy, legal education, legal norm, normative legal act, incentives in law, incentive legal norms, values of legal policy.

Список використаних джерел:

1. Андрусів Л.М. Засоби оприлюднення нормативно-правових актів. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 3–8.
2. Андрусів Л.М. Оприлюднення нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. № 84. С. 3–9.
3. Андрусів Л.М. Оприлюднення нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила*. 2019. № 8 (20). С. 8–14.
4. Андрусів Л.М. Техніко-юридичні правила оприлюднення нормативно-правових актів Президента України. *Приватне та публічне право*. 2020. № 1. С. 3–7.
5. Андрусів Л.М. Техніко-юридичні та методологічні засади оприлюднення нормативно-правових актів : монографія. Київ – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2020. 444 с.
6. Ільницький М.П. Електронне оприлюднення правових актів у сфері публічного управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 35, ч. 2. С. 126–129.
7. Плотнікова М.В. Доцільність запровадження електронного оприлюднення нормативно-правових актів в Україні. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2015. № 2(13). С. 14–19.